

# EXAMENSARBETE

## **Sällskapsdjurens betydelse i omvårdnaden av den äldre människan**

-En litteraturstudie

## **The meaning of pets in the caring of the elderly people**

- A literature review

Examensarbete inom ämnet omvårdnad  
C-Nivå 15 Högskolepoäng  
Vårtermin 2008

Namn: Ann-Charlotte Larsson

Namn: Marie Gråtgård

Handledare: Ann-Marie Svensson

Examinator: Elisabeth Kenne-Sarenmalm

# SAMMANFATTNING

**Titel:** Sällskapsdjurens betydelse i omvårdnaden av den äldre människan

**Institution:** Institutionen för vård och natur, Högskolan i Skövde

**Kurs:** Examensarbete i omvårdnad, 15 poäng

**Författare:** Gratgård, Marie & Larsson, Ann-Charlotte

**Handledare:** Svensson, Ann-Marie

**Sidor:** 20

**Månad och år:** Maj 2008

**Nyckelord:** Äldre, husdjur, djurterapi.

---

**Bakgrund:** Genom tusentals år har människor och sällskapsdjur levt sida vid sida. Tidigare studier har fokuserat på de fysiska, psykiska och sociala effekterna djur har på människor.

**Syfte:** Syftet med denna litteratur studie är att undersöka vilken betydelse sällskapsdjur har i omvårdnaden av den äldre människan.

**Metod:** Till denna litteraturstudie samlades data in från databaserna Cinahl och Swemed. I studien användes metodprocessens åtta steg enligt Polit och Beck (2004). Tre kategorier framkom ur analysen. Dessa tre kategorier var: sällskapsdjurs betydelse för den äldre människan, sällskapsdjur som terapi och problem som kan uppstå för den äldre människan som vill umgås med djur.

**Resultat:** Resultaten visar att sällskapsdjur har en viktig roll för många äldre människor. För äldre människor kan djur vara den viktigaste relationen och ibland den enda nära relationen de har. Djurterapi visar sig vara ett gott komplement till andra behandlingsmetoder för den äldre människan.

**Konklusion:** Äldre människor mår bra när de umgås med djur. Djur ger en trevlig atmosfär i sin omgivning.

# ABSTRACT

**Title:** The meaning of pet's in the caring of the elderly people.

**Department:** School of life Sciences, University of Skövde

**Course:** Thesis in nursing care 15 ECTS

**Author:** Gratgård, Marie & Larsson, Ann-Charlotte

**Supervisor:** Svensson, Ann-Marie

**Pages:** 20

**Month and year:** May, 2008

**Keywords:** Elderly, pets, pet therapy (AAT).

---

**Background:** Through thousands of year people and domestic animal have been living side by side. Earlier studies have focused on the physiological, psychological and sociological effects pets have on humans.

**Aim:** The aim of this literature review was to examine which meaning pets have in the caring of the elderly people.

**Method:** For this literature review, data was collected from the databases Cinahl and Swemed. In the studie a method processing in eight steps according to Polit and Beck (2004) was used. During analyse three main categories appeared. These three categories were, pets meaning of the elderly people, pets as therapy and problems which can appear when elderly people want to socialize with pets.

**Result:** The result showed that pets have an important role in the daily life of many elderly people. For the elderly people, pets can be the most important relation and sometimes the only close relation they have. Pet therapy indicates that it is a good complement to other treatment therapies for the elderly people.

**Conclusion:** Elderly people feel good when they socialize with pets. Pets bring a nice atmosphere in their environment.

# Innehållsförteckning

<b>INLEDNING</b> .....	<b>1</b>
<b>BAKGRUND</b> .....	<b>1</b>
<b>HISTORIK OCH SÄLLSKAPSDJUR</b> .....	<b>1</b>
SÄLLSKAPSDJURETS EFFEKT PÅ DEN ÄLDRE MÄNNISKAN, POSITIVT OCH NEGATIVT .....	2
ÄLDREBOENDE OCH SJUKSKÖTERS KAS ROLL PÅ ÄLDREBOENDET .....	3
DEMENS, DEPRESSION OCH EXISTENIELL ENSAMHET.....	3
BEGREPPEN DJURTERAPI OCH SÄLLSKAPSDJUR .....	4
OMVÅRDNADSMODELL ENLIGT JEAN WATSON .....	4
<b>PROBLEMFÖRMULERING/FRÅGESTÄLLNINGAR</b> .....	<b>5</b>
<b>SYFTE</b> .....	<b>6</b>
<b>METOD</b> .....	<b>7</b>
IDENTIFIERING AV SÖKORD .....	7
LITTERATURSÖKNING .....	7
EXKLUSIONSKRITERIER OCH INKLUSIONSKRITERIER .....	8
ARTIKELGRANSKNING.....	9
ANALYS .....	9
ETISKT STÄLLNINGSTAGANDE.....	10
<b>RESULTAT</b> .....	<b>FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.</b>
SÄLLSKAPSDJURENS BETYDELSE FÖR DEN ÄLDRE MÄNNISKAN.....	11
SÄLLSKAPSDJUR SOM TERAPI.....	12
PROBLEM SOM KAN UPPSTÅ FÖR DEN ÄLDRE MÄNNISKAN SOM VILL UMGÅS MED DJUR. ....	14
RESULTATSAMMANFATTNING. ....	15
<b>DISKUSSION</b> .....	<b>15</b>
METODDISKUSSION .....	15
RESULTATDISKUSSION .....	16
KONKLUSION .....	18
IMPLIKATION.....	18
<b>REFERENSER</b> .....	<b>19</b>
BILAGA A .....	21

# INLEDNING

I tusentals år har människor och djur levt sida vid sida. Emellan människa och djur finns en ordlös kommunikation som för samman människor och ger en större social gemenskap. Hundar, katter och andra sällskapsdjur binder samman människor och ökar den sociala kontakten (Norling & Larsson 2004). I vårt tidigare arbete inom äldreomsorgen har vi på nära håll upplevt djurens betydelse för människor verksamma i vården. Vi är nu intresserade av att fortsätta studera aktuell forskning och öka vår kunskap. Detta inspirerade oss att undersöka vidare för att samla kunskap inför vår framtida yrkesroll som sjuksköterskor.

## BAKGRUND

### Historik och Sällskapsdjur

Sällskapsdjur har skänkt glädje till människor i många hundra år och har använts som alternativ till terapi. Norling (2002) skriver om Boris Levinson som var en av pionjerna inom djurterapi. Han var psykoterapeut och i sitt arbete använde han sig av terapi med hundar. Levinson menade att kontakten med djur var ett basbehov för människan. Djur har unik kompetens att påverka människor med t.ex. Alzheimers sjukdom (a.a).

Vara tillsammans med djur påverkar många människor positivt och en av orsakerna till att personer med demens kan ha glädje av att umgås med ett djur är att de inte är värderande och fördomsfulla då de kommunicerar med en människa (Aremyr & Hallin 2005). Djur skapar också ofta roliga situationer som människan inte behöver något minne eller något språk för att förstå. De ställer inte komplicerade frågor och är aldrig inkonsekventa till skillnad från människor. När en livssituation eller en roll förändras för en människa kan ett djur ge ett ovärderligt socialt stöd och fortsätta att vara viktig för sin husse eller matte. Detta ger en känsla av betydelsefullhet för människan. Hund och kattägare har mindre huvudvärk, magont, ryggont, hjärt-kärlproblem, sömnsvårigheter samt depressioner. Leva med en hund har en effektiv buffert mot ökad stress. Författarna beskriver vidare hur en besökande hund kan minska ångest och vredesutbrott hos personer med diagnosen Alzheimers sjukdom (a.a).

Ett vanligt argument bland personal och ledning är att det saknas forskningsbaserad kunskap om djurs hälsofrämjande egenskaper, inverkan på vårdkostnader, vårdmiljö med mera. Det gör att bristande kunskap och fördomar utvecklas till hinder och försvårar för äldre att få kontakt med djur (Norling & Larsson 2004). Svenska och utländska erfarenheter visar att det är helt nödvändigt att informera allmänheten, vårdpersonal, politiker och djurägare om djurs möjliga betydelse i vården. Flera forskare inom området anser idag att tillräckliga bevis finns för att djur kan ha viktiga hälsofrämjande effekter men under vissa förutsättningar och för vissa personer (a.a). Författaren menar vidare att starkt hälsofrämjande miljöfaktorer som naturkontakt och socialt stöd och livsstil kan i boende och rekreation ge tillräcklig psykisk, social och fysisk stimulans, t.ex. inom naturbaserade aktiviteter som friluftsliv, trädgård eller sällskapsdjur. Den äldre befolkningen ökar i jämfört med den yngre befolkningen. Viktiga riskfaktorer i livsstilen hos den äldre människan, som fysisk passivitet, ökar och vårdkostnaderna stiger under lång tid framöver (a.a).

## **Sällskapsdjurets effekt på den äldre människan, positivt och negativt**

Under 1900-talet har medellivslängden ökat med 27 år för män som nu blir ca 80 år i genomsnitt, och 28 år för kvinnor som blir uppåt 82 år (Norling & Larsson 2004). När man idag pensioneras vid 65 års ålder har man förhoppningsvis många goda år att se fram emot. Sjutton procent av befolkningen är idag över 65 år och det blir fler åren framöver. Det beräknas att om 30 år förväntas Sveriges befolkning bestå av ca 25 % personer som är över 65 år. Då har också antalet personer över 85 år fördubblats. Behovet av stöd ökar hos äldre, de flesta kan med hjälp klara av att bo kvar hemma men ca 7 % behöver vård i ett särskilt boende där tillgång finns till personal hela dygnet (a.a). Djur är bra på att skapa gemenskap och ge stöd åt människan. Hos äldre människor kan djur minska rädsla och otrygghet, bryta isolering och ensamhet. Djur ger människan en trygghet och en bättre förutsättning för att tåla vardagsstressen. Genom att djuren ger människan en aktivare livsstil kan man skjuta upp åldrandets negativa konsekvenser, som kan vara depression, ångest och psykosomatiska besvär. Djuren påverkar också våra sinnen positivt och kan ge oss en mer positiv livssyn, en mening med vår tillvaro, en trygghet och rehabilitering från sjukdomar som ätstörningar och hjärt-kärl- sjukdomar. Dessa effekter kan i förloppet leda till en minskad medicinering för den äldre människan och som sen i sin tur kan leda till en bättre ekonomi för denne. Djuren ger människan något att titta på och glädjas över, de roar oss och får oss att skratta, vilket är en viktig hälsfaktor (a.a.).

Negativa effekter man kan finna i samvaron med sällskapsdjur, kan vara olika djursjukdomar som kan överföras på människan, så kallade zoonoser. En välkänd zoonos är rabies, men denna har inte funnits i Sverige sedan på 1880-talet. Riskfaktorer för att sjukdomen kan komma tillbaka till Sverige är smuggling, olaglig införsel och internetförsäljning av hundvalpar (Beck-Friis, Beck-Friis & Strang 2007). Sällskapsdjuren kan även bära på smittämnen som kan framkalla sjukdom hos människan och då i form av bakterier, parasiter och svampar. En av Sveriges stora vårdhygieniska problem i dag är MRSA, en infektion orsakad av resistent Stafylococcus aureus. Nyligen har MRSA konstaterats på några svenska hundar som antagligen blivit smittade av människor (a.a). Det gäller att använda friska och mentalt stabila hundar inom vården, för att minimera risken för bettskador och även fallskador om hunden hoppar mot den äldre människan. Hunden måste ses över i sin päls efter fästingar och annan ohyra, klorna måste klippas kontinuerligt för att minska risk för rivskador och fula sår. Hunden måste vaccineras och avmaskas regelbundet. Personal och boende måste informeras och instrueras om att vara noggrann med den personliga hygien och exempelvis alltid tvätta händerna före måltid (a.a). Det är även viktigt att man ser till hundens bästa, att den får ett eget utrymme där den kan gå o lägga sig och få vara i fred. Kontinuerlig tillsyn på hunden är viktigt så den inte stoppar i sig olämpliga saker som mediciner som ramlat i golvet vid måltid, choklad som kan vara direkt giftigt för en hund, strumpor och andra mindre saker som kan orsaka ett tarmstopp. När hunden börjar bli gammal och kanske lite stel, ska man låta den gå i pension, den har utfört sitt arbete. Viktigt är alltså att en person utses att ha huvudansvaret för hunden eller det djur som anses lämpligt att använda på boendet. Personalen som utses bör ha stor kunskap om hunden, uppmärksamma hundens signaler och kroppsspråk, som den kan visa i en stressad situation, som kan inträffa på ett äldreboende (a.a).

## **Äldreboende och sjuksköterskas roll på äldreboendet**

I Sverige är det kommunerna som ansvarar för äldreomsorgen som omfattar hemtjänsten, hemsjukvården och särskilda boenden. Målen för omvårdnaden av äldre bygger på principer om självbestämmande, medinflytande, normalisering och integritet och finns reglerade i socialtjänstlagen (2001:453). Det handlar om att den äldre människan skall ha rätt till inflytande över sin egen vardag genom att få möjlighet att själv välja hur vården skall utformas och sitt boende. Det är meningen att den äldre skall kunna bo kvar i sitt hem så länge som möjligt med hemsjukvård och anpassning av bostaden med t.ex. borttagning av trösklar och andra bostadsanpassningar som underlättar för den äldre i vardagen. När vårdbehovet utökas erbjuds ett särskilt boende som kan erbjuda en vård där personal finns tillgänglig dygnet runt och är anpassad efter det ökade hjälpbehovet (Larsson & Rundgren, 2003). I socialtjänstlagen (2001:453) finns detta skrivit hur äldre skall ha rätt att leva, bo och få hjälpinsatser. Äldreboendet kan vara ett särskilt boende eller ett gruppboende. Ett särskilt boende är en egen lägenhet där vårdtagaren bor och får beviljade hjälpinsatser ifrån kommunen. Gruppboendet är en boendeform där vårdtagaren har ett eget rum men delar övriga ytor med andra vårdtagare och som har personal dygnet runt. Personerna som bor på ett äldreboende benämns antingen för vårdtagare eller boende. Med stigande ålder och då olika sjukdomar och krämpor drabbar den äldre människan kan det bli dags att flytta till ett äldreboende (a.a). I Sverige finns idag nästan 300 kommuner och i dessa 104 000 särskilda boenden. I 20 kommuner av dessa finns olika sällskapsdjur representerade på deras boenden. Djurslagen är mest hund, men även katt, akvariefiskar, burfåglar, höns och grisar (Beck-Friis, et.al., 2007). På ett äldreboende har sjuksköterskan ett övergripande ansvar över flera patienter än i slutenvården, oftast jobbar sjuksköterskan mer ensam här. Man har oftast en enhetschef som är arbetsledare över undersköterskorna. Trots att inte sjuksköterskan är chef är hon ändå ansvarig för omvårdnaden som utförs i det kommunala boendet. På äldreboendet träffar kanske bara undersköterskorna sin sjuksköterska just vid rapportering och arbetsöverlämnande (SOSFS 1 993:17).

## **Demens, depression och existentiell ensamhet**

Larsson och Rundgren (2003) beskriver på följande sätt ”Demenssjukdom innebär en omfattande allsjuklig störning av intellektuella funktioner med försämring av minnet och det logiska tänkandet samt personlighetsförändringar och emotionella störningar utan sänkning av medvetandegraden” (s. 263). Demenssjukdomar är fortskridande och medför betydande fysiska och psykiska handikapp. Vid sjukdomar som Alzheimers sjukdom och frontallobsdemens finns inga fakta till varför sjukdomsprocessen i hjärnan uppstår. Denna grupp av demenssjukdomar kallas primärdegenerativa. Demenssjukdomar brukar delas in i olika grupper. De vaskulära demenssjukdomarna orsakas av kärlskador i hjärnan. En form kallas sekundär demenssjukdom och orsakas av andra sjukdomstillstånd i kroppen, som exempelvis kan vara brist på vitamin B12 eller alkoholskada. Sjukdomen kan även vara en blandning av de olika formerna (a.a). En utdragen försämring i form av minnesstörning, rumslig oförmåga, en nedsatt språkförståelse och en förändrad personlighetsbild kännetecknar demens. Idag uppskattas 75 000 stycken svenskar vara drabbade av Alzheimers sjukdom (Allgulander, 2005).

Depression kännetecknas av ett antal olika symtom. Exempel på dessa kan vara nedstämdhet, känsla av ledsnad och tomhet, en minskad glädje som hållit i sig mest hela tiden i ett par veckors tid. Symtom som viktnedgång eller viktuppgång, sömnstörningar, agitation, skuld känslor och låg koncentrationsförmåga är också vanligt. Ibland finns även tankar och planer på döden. Hos äldre människor kan de första tecknen på en depression vara minnessvårigheter samt värk och oro över att bli sjuk. Har de äldre människorna samtidigt en

diagnos av annan sjukdom som ex hjärtsjukdom, reumatism, cancer diabetes eller stroke är det svårare att särskilja symtomen från depressionen (a.a).

För den äldre människan kan livet tillsammans med djur hålla ensamheten borta. När människan drabbas av svår sjukdom, en flytt till äldreboende, maka eller makas död aktiveras den existentiella ensamheten. Denna ensamhet handlar om avståndet mellan individen och världen, hur utsatt människan är i just denna situation och hur utsatt människan kan vara och känna sig i världen. Ensamhet föder känslor som meningslöshet och kan vara det tyngsta en människa kan drabbas av. Det kan vara svårt att uthärda känslan av ensamhet, därför vill vi människor göra allt för att slippa denna och ett exempel på detta kan vara att skaffa oss relationer till både människor och djur. Det är viktigt att inte förväxla ensamhet med avskildhet. Med självvald avskildhet upplevs inte ensamhetskänslan, utan ro infinner sig naturligt. Det kan vara ett djur, en bok eller naturen som gör att ensamhetskänslan känns mindre (Beck- Friis, et.al., 2007).

## **Begreppen djurterapi och sällskapsdjur**

Begreppet Sällskapsdjur benämns i engelska artiklar companion animal eller pet. Begreppet innefattar hundar, katter, hästar förutom de hästar som används inom trav och galopp, hamstrar, kaniner, akvariefiskar, burfåglar och kräldjur. Begreppet omfattar även yrkeshundar såsom narkotikahund, polishund och ledarhund. Djur som föds upp för att användas till djurförsök ingår inte i begreppet. Djurterapi benämns på engelska animal-assisted therapy och förkortas ofta AAT. I djurterapi ingår djuret i behandlingsprocessen av människan. Behandlingen syftar till att förbättra psykiska, fysiska och sociala funktioner. När det gäller att använda sig av djur för att hjälpa människor är här USA ett föregångsland. AAT är mera styrt av regler och kriterier för att få kallas för detta och styrs av expertis inom området. Behandlingarna ska vara specificerade och ska dokumenteras väl för att framstegen av djur i behandlingen ska visa sig. Med AAA menas animal-assisted activity som syftar till aktivering tillsammans med djur i egenvård och på institution (Beck-Friis, et.al., 2007). Genom djurets blotta närvaro ges tillfälle till en allmän aktivering av människan (Norling, 2002).

## **Omvårdnadsmodell enligt Jean Watson**

Jean Watson är en amerikansk sjuksköterska och har som en del av sitt arbete, att utbilda sjuksköterskor. Watsons teoretiska arbete betraktas idag som en omvårdnadsmodell (Kristoffersen,1998). Omvårdnadsmodellen bygger på en humanistisk och holistisk människosyn, men även värderingar av moralisk karaktär. Genom en mellanmänsklig relation mellan sköterska och patient förverkligas omvårdnadens mål. Jean Watson bygger sin omvårdnadsmodell på omvårdnadsarbetet efter Nightingale, Henderson och Hall. Hon beskriver omvårdnad som en förening av konst och vetenskap och hon ser människan som en icke reducerbar helhet. Med en grund i den humanistiska psykologin, använder hon sig av Maslows behovshierarki (a.a). Abraham Maslow presenterade på 50-talet sin ”behovstrappa”, där han menade att människans behov är ordnade i fem nivåer, dessa beskriver Ottosson (2004).



Behov av själv-  
förverkligande

Behov av  
uppskattning

Gemenskaps-och  
tillgivenhetsbehov

Trygghetsbehov

Kroppsliga behov

Trappan kan användas för att förklara både människors och djurs beteenden. Maslows teori grundar sig på att först måste behoven på den lägre nivån tillfredsställas innan individen klättrar vidare uppåt på trappan och för att nästa nivå ska tillgodogöras (Ottosson, 2004). Vad Maslow menar är att allt levande har kroppsliga behov, man behöver mat, syre, värme och vätska. Dessa behov försöker vi tillfredsställa på olika sätt, här kan hunden spela en stor roll. Hunden står för många av begreppen i Maslows trappa, trygghet, tillgivenhet och gemenskap (Beck-Friis, et.al., 2007). Stor vikt i omvårdnadsmodellen läggs vid den andliga dimensionen och de beskrivs som verksamma inom omvårdnad som en terapeutisk process (Watson, 1985). En vårdande attityd har funnits i alla samhällen. Omvårdnad är ett socialt fenomen knutet till samhället och omsorgsattityden överförs via kulturen och påverkas av den tid man lever i. Det finns vissa grundläggande antaganden för omvårdnad. Steg ett, omvårdnad kan bara påvisas och utövas i en mellanmänsklig kontext. Steg två, omvårdnad består av verksamma faktorer som resulterat i tillgodoseende av specifika mänskliga behov. Steg tre, effektiv omvårdnad främjar hälsa och utveckling för enskilda individer och familjer. Steg fyra, genom omvårdnad accepteras personen inte bara sådan som han är idag, utan också sådan som han kan utvecklas till att bli. Steg fem, en omsorgspräglad miljö ger personen möjlighet att välja den handling eller strategi som vid given tidpunkt är bäst för honom själv, och erbjuder därmed utvecklingsmöjligheter. Steg sex, omvårdnad har en bättre hälsofrämjande effekt än behandling. Sjuksköterskan integrerar kunskaper om fysiologiska förhållanden med kunskaper om mänskligt beteende, i syfte att utveckla och främja hälsa samt hjälpa sjuka personer. Vårdvetenskap och medicinsk vetenskap kompletterar därmed varandra. Steg sju: praktisk omsorg har en central roll i omvårdnaden (a.a). Helheten kring människan omfattas av individen själv och miljön runt individen såsom hälsa och livsstil. Den yttre miljön kring individen omfattar fenomen som den fysiska omgivningen och relationer med familjen och samhället. Omvårdnaden sker genom sjuksköterska och patient relationen som kännetecknas av professionellt och terapeutiskt förhållningssätt (Watson, 2007).

## **Problemformulering/frågeställningar**

I Sverige är det vanligt att hushåll har sällskapsdjur och för många människor utgör djur en viktig del i livet. För många äldre människor kan djuren innebära den enda kontakten och gemenskapen man har i vardagen. När den äldre människan har behov att flytta till ett särskilt boende innebär det en förändring i det vardagliga livet. Förändringen kan innebära att den äldre människan inte kan behålla sitt sällskapsdjur. Omställningen påverkar möjligheten till social kontakt med andra människor. Därför ser vi en anledning att undersöka effekter av sällskapsdjurs närvaro i den äldres vardag och om djuren kan medverka positivt i omvårdnaden av äldre människor.

Svar söks på följande frågor:

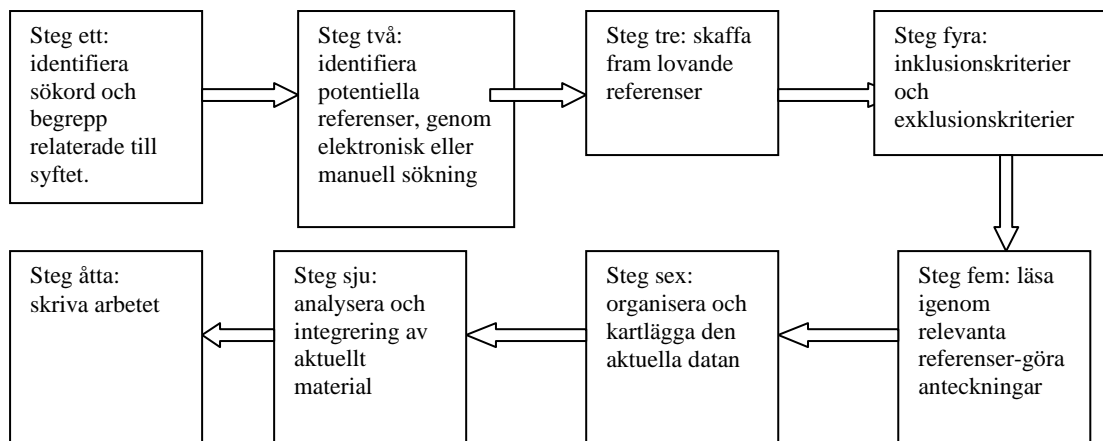
- Hur påverkas äldre människors vardag av sällskapsdjurs närvaro?
- Vilka positiva effekter ser man av sällskapsdjurs närvaro i omvårdnaden?

## **SYFTE**

Syftet med studien är att undersöka vilken betydelse sällskapsdjur har i omvårdnaden av den äldre människan.

# METOD

En litteraturstudie valdes för att få svar på vårt syfte. Polit och Beck (2004) beskriver litteraturstudien som ett redskap för forskaren att förstå ett fenomen och se fenomenet som ska studeras från olika synvinklar. Detta innebär att vi har sökt, kritiskt granskat och sammanställt vetenskapliga forskningsartiklar inom det ämne vi valt. Metoden som används beskrivs av Polit och Beck (2004) som en process av åtta olika steg för att genomföra en vetenskaplig litteratur studie (Figur 1). Stegen som används i denna litteraturstudie är steg ett, identifiera sökord och begrepp som används för att identifiera sökord relaterade till syftet; steg två, potentiella referenser identifieras genom elektronisk eller manuell sökning; steg tre, skaffa fram lovande referenser; steg fyra, exkludera irrelevanta artiklar och skriva inklusionskriterier samt exklusionskriterier; steg fem, en genomläsning av relevanta referenser och göra anteckningar; steg sex, organisera och kartlägga den aktuella datan; steg sju, analysering och integrering av aktuellt material samt steg åtta, skriva arbetet.



Figur1. Metodprocessens åtta steg enligt Polit och Beck (2004)

## Identifiering av sökord

Sökorden som användes var äldre, sällskapsdjur och djurterapi. De engelska sökorden var elderly, pets, pet therapy (AAT)

Valet av sökord gjordes för att kunna avgränsa sökningen och hitta artiklar som svarade på vår frågeställning.

## Litteratursökning

För att hitta aktuella artiklar är det enligt Polit och Beck (2004) viktigt att använda pålitliga källor till information, men även att undersöka relevansen i de källor, man hittar i litteratursökningen. Artiklar som söktes till vårt arbete söktes i databaser på högskolan i Skövde. Artiklar söktes i databaserna Cinahl, Swemed och Elin@skovde. Vid datainsamlingen användes sökorden i olika kombinationer och vissa ord försågs med trunkering för att utöka sökningen något. Valet av databaser gjordes med tanke på att de innehåller publikationer inom ämnet omvårdnad, detta styrker studiens reliabilitet. Databasen Cinahl rekommenderas i Polit och Beck (2004) som en av de viktigaste databaserna för

sjuksköterskor. En sökning på Internet via google gjordes där vi sökte med texten, djur och äldre, det resulterade i en intressant vetenskaplig artikel (Figur 3). Ur denna artikels litteraturlista upptäcktes en forskningsartikel som kunde laddas ned i Pdf fil från ett universitet i Pennsylvania USA. Denna används i analysen och redovisas i artikelöversikten (Bilaga A). Manuella sökningar gjordes för att hitta litteratur som kunde ge information om begrepp, vilket var viktigt för förståelsen av de vetenskapliga forskningsartiklar vi senare hade för avsikt att analysera. Litteratur om den äldre människan söktes manuellt på Högskolans bibliotek och det resulterade i två källor som kunde användas i studien.

## Exklusionskriterier och inklusionskriterier

Då syftet med studien är att påvisa sällskapsdjurs betydelse i omvårdnaden av den äldre människan valdes följande kriterier:

### Exklusionskriterier

- Artiklar valdes bort som var inriktade på cancer och missbruksvård samt pediatrik.
- Artiklar äldre än 1990 valdes bort.
- Artiklar som saknade abstract valdes bort.

### Inklusionskriterier

- Artiklarna skulle vara publicerade på engelska för att få en större tillit.
- Artiklarna skulle handla om äldre och sällskapsdjur.
- Artiklarna fick handla om någon av djuren som innefattas av begreppet sällskapsdjur.

	Sökord	Antal träffar	Lästa Abstract	Lästa artiklar	Använda artiklar
CINAHL samtliga sökta med peer reviewed	Bonding and Human-Pet	131	12	3	2
	Fatigue and animals	44	0	0	0
	Fatigue and pets	2st	1st	0	0
	Anxiety and elderly	0	0	0	0
	Pet therapy and Aged	69	7	2	2
	Animal Assisted Therapy	56st	13st	4	4
Swemed samtliga trunckerade med dollartecken					
Swemed	Demens och Husdjur \$	73	1	1	0
Elin@skovde	Pets and geriatric	4	3	1	1
Sammanlagt		379	37	11	9

Figur 2. Redovisning av artikelsökning

Databas	Sökord	Antal träffar	Antal använda
Google	Djur och äldre	413 000	1
Övrig kommentar	Sökningen gav många träffar men ur denna sökning hittade vi en vetenskaplig artikel som svarade på vårt syfte. Från referenser i artikeln fann vi en artikel som redovisas i artikelöversikten.		

Figur 3. Annan sökning på internet

## Artikelgranskning

Enligt Polit och Beck (2004) är forskningsartiklar skrivna med en visst strukturerad utformning. De skall innehålla abstract, syfte, metod, resultat, diskussion och referenser. I abstraktet kan man läsa en kort beskrivning av studien och den är placerad i att början av artikeln (a.a.). Genomläsning av abstract gjordes innan valet av artiklar fastslogs, sammanlagt 37 abstract lästes. Genom att läsa abstract kan en granskning ske av materialet som framkommit i litteratursökningen. Artiklar utan abstract valde uppsatsförfattarna att inte alls använda. Efter genomläsningen av abstracten valdes 12 artiklar ut för att granskas närmare (Figur 2). För att artiklarna ska kunna granskas på ett tillförlitligt sätt menar Polit och Beck (2004) att forsknings artiklar skall vara skrivna på engelska eftersom de fångar upp ett brett spann av aktuell forskning. Det skall tydligt framgå vem eller vilka som är författare till artikeln, vart den var publicerad och när den var publicerad (a.a.). De tolv artiklar som valdes ut till ytterligare granskning hade det innehåll som Polit och Beck anser att forskningsartiklar skall ha. Efter att artiklarna lästs och kvalitetsgranskats valdes två av dessa bort. En av dem var publicerad på norska och den andra valdes bort på grund av att det var en översiktsartikel. Till analys återstod nu tio vetenskapliga forskningsartiklar som organiserades överskådligt i en artikelöversikt (Bil A).

## Analys

För att analysera artiklarna valdes innehållsanalys som inspirerades av Polit och Beck (2004). Den används för att skapa en struktur och mening av datan som framkommer i de för studien inkluderade artiklarna. Båda författarna till denna studie läste noggrant igenom samtliga artiklar. Under tiden gjordes understrykningar i texterna med olika färger och anteckningar skrevs ner för att få fram meningsbärande textenheter. Därefter träffades författarna och delade upp artiklarna lika mellan oss för en ytterligare genomläsning. Arbetet med att läsa igenom artiklarna gjordes av oss var för sig i ostörd miljö. Genom detta arbetsätt kunde vi i lugn och ro koncentrera oss på analysarbetet. Detta gjordes för att minimera feltolkning av resultatet i artiklarna. Därefter träffades författarna igen och jämförde vad vi var och en kommit fram till och fick en helhetsbild av varje artikels innehåll. Efter ytterligare genomläsning samlades textenheter efter innehåll i olika högar. Enligt Polit och Beck (2004) utgör nu detta grunden för det nya resultatet. Författarna fann textenheter i resultatet som liknade varandra och dessa bildade preliminära kategorier. Efter en ytterligare genomgång av de hopsamlade texterna kunde en urskiljning ske och kvar fanns tre slutgiltiga kategorier. De tre kategorierna är, sällskapsdjurens betydelse för den äldre människan, sällskapsdjur som terapi och problem som kan uppstå för den äldre människan som vill umgås med djur.

## **Etiskt ställningstagande**

Arbetet är en litteraturstudie med resultat från aktuell forskning inom ämnet. Vi har haft som avsikt att få fram en så sanningsenlig bild som möjligt. Enligt Nyberg (2000) ska man bidra till riktighet och noggrannhet i vetenskaplig kunskap man ska även ta hänsyn till upphovsrätten. Materialet som är insamlat från de vetenskapliga artiklarna har hanterats varsamt och med visad respekt. De utvalda artiklarna har ett etiskt ställningstagande i sina studier.

# RESULTAT

Utifrån vår analys av tio utvalda artiklar, vilka överensstämmer med vårt syfte och våra frågeställningar har tre kategorier framkommit:

- Sällskapsdjurens betydelse för den äldre människan.
- Sällskapsdjur som terapi
- Problem som kan uppstå för den äldre människan som vill umgås med djur.

Kategorier	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Sällskapsdjurens betydelse för den äldre människan	X			X	X	X	X			X
Sällskapsdjur som terapi	X		X	X	X			X	X	
Problem som kan uppstå för den äldre människan som vill umgås med djur		X				X	X			

Figur 4. Kryssen visar vilka vetenskapliga artiklar som redovisas i resultatet

## Sällskapsdjurens betydelse för den äldre människan

Sällskapsdjur spelar en stor roll i äldre människors liv och många äldre har ett mer begränsat socialt umgänge än tidigare i livet. För en del äldre är sällskapsdjuret den viktigaste relationen i livet och ger ett känslomässigt och socialt stöd. Djuret ger då en ersättande och tröstande roll för den ensamma äldre som i sitt liv kanske mist flera närstående. Bland äldre med en liten umgängeskrets och socialt stöd betyder sällskapsdjuret ett stöd och en buffert vid svåra stunder i livet. Genom sällskapsdjuret närvaro finns alltid någon att tala till, om jobbiga ting och djuret ställer inga jobbiga frågor att svara tillbaka på. Sällskapsdjuren lyssnar oavbrutet och tröttnar aldrig på mattes eller husses pratande (6). Djurägare anser sig ha ett högre psykologiskt välbefinnande än icke djurägare (10). I en krissituation behöver den äldre människan ett socialt stöd. En del äldre har redan innan krissituationen ett lågt socialt stöd med ett litet umgänge med andra människor. Sällskapsdjuren kan i en krissituation för den äldre människan erbjuda en ersättning för det sociala stödet. Trots lågt socialt stöd kan den äldre människan med sällskapsdjur känna ett högt välbefinnande. Djuren är då ett viktigt stöd när en krissituation uppstår. Kvinnliga djurägare upplever större samhörighet med sitt sällskapsdjur än manliga djurägare. Hundägare känner mer samhörighet med sitt djur i förhållande till kattägares känslor för sitt djur (7). Sällskapsdjuren hjälper också den äldre människan att få ett bättre självförtroende genom att de får känna sig älskade och viktiga för

sitt djur. Sällskapsdjuren har förmågan att skapa positiva känslor och förmedlar kontakter mellan andra människor och djurägaren (6).

*” Bruce and Ozzy live alone now and the companionship from Ozzy continues to provide much needed support at a very difficult time for Bruce”*  
(McColgan & Schofield, 2007).

De äldre utan sällskapsdjur med samma sociala förutsättningar som de med djur har en sämre copingförmåga vid svåra stunder i livet. En del äldre värdesätter sina sällskapsdjur likvärdigt med andra familjemedlemmar. För vissa är de en ersättning för socialt umgänge, och för andra fungerar djuret som en katalysator och i situationer som social isolering kan de verka som vägen till ett umgänge som annars hade varit svårt att få. Djuren har en likvärdig status i hushållet som familjemedlemmar. Djuren ger en anledning att få en rutin i vardagen. De som umgicks med sällskapsdjur kontinuerligt skattade sin psykiska hälsa högre och var mer fysisk aktiva (7).

Djurägare behåller sin förmåga till ADL längre i jämförelse med icke djurägare. Med ADL värderar man förmågan att klara sin dagliga livsföring med aktiviteter som att klä på och klä av sig och sköta sin personliga hygien, ta sina mediciner och kunna gå i trappor (7). Att umgås med djur ger också ett skydd och trygghetskänsla och då kanske framförallt med en hund. Den fysiska hälsan hos de äldre djurägarna är bättre än icke djurägare. Den äldre människan med sällskapsdjur håller en mer jämn nivå i sin fysiska hälsa i förhållande till den äldre människan utan sällskapsdjur. Hund och katt påverkar den fysiska hälsan likvärdigt hos den äldre människan (10). Hunden motiverar de äldre att kommunicera med varandra och man får även någonting att samtala om. För äldre som har svårt att uttrycka sig kan sällskapsdjuret ge en lättare väg in i samtalet med andra människor. Gamla minnen kan väckas till liv, man får någonting att berätta om, och det får den äldre människan att känna sig mer betydelsefull och delaktig. Djuren ger en känsla av gemenskap och en trevlig atmosfär och inbringar en trygghet för omgivningen (5).

*”Well, I always think, you can fall out with your wife and that, but your dog, he’s always there.”* (McColgan&Schofield, 2007).

Äldre som ägt djur tidigare i livet kan uppleva det som en stor förlust och saknad att flytta till ett äldreboende och inte längre få träffa något djur. Det kan då vara viktigt för omvårdnadspersonalen att välja aktivitet till den äldre efter intresse och då kan besök av djur vara ett alternativ (4).

Genom att ta hand om någonting, en växt eller ett djur kan den äldre människan känna sig betydelsefull. En växt kan vara positivt för den äldre att ta hand om, se växten gro och må bra av omtanken. Även sällskapsdjur som en kanariefågel som man inte kan kela med i samma bemärkelse som en hund eller en katt kan vara av betydelse för den äldre människan. Kanariefågeln visar sig ha god effekt mot depression och minskad ångest hos den äldre. Detta ger en bättre livskvalitet med minskad ångest och tvångshandlingar (1).

## **Sällskapsdjur som terapi**

Djurterapi har visat sig vara en positiv och effektiv metod för att stimulera äldre människor i deras vardag. Tillsammans med andra terapiformer kan djurterapi vara ett värdefullt komplement. Traditionella terapiformer når ibland kanske inte riktigt ända fram och ger



resultat i behandlingen, ett komplement med djurterapi kan här få personen att öppna sig på ett helt annat sätt (5). Anhöriga och omvårdnadspersonal ser positiva effekter hos den äldre efter stunderna med djurterapi. De äldre upplevs glada och har någonting att tala om med sina anhöriga. Omvårdnadspersonalen kan även prata om sina egna erfarenheter av djur, vilket ger något att prata om med den äldre (1).

*”Family members commented on how alert and responsive some of the participants, were, often talking endlessly about the dogs”* (Richeson, 2003).

Djurterapi kan vara ett värdefullt sätt för att känna välbefinnande, med sina goda effekter på den psykiska hälsan. Kortsiktiga effekter av djurterapi är betydelsefulla, positiva ändringar i humör och sinnesstämning. Hos äldre patienter med stroke och afasi ses flera positiva förändringar av djurterapi. Terapistunderna skapar en förväntan och längtan efter nästa terapisesession. Djurterapin uppskattas mer av den äldre människan än den traditionella terapi och talträning för strokedrabbade som erbjuds (5). Behandlingsmålen uppnås minst lika effektivt vid djurterapi som i den traditionella terapin. Det blir en mindre stressad situation att tala till ett djur än till en människa, det blir en mer spontan handling. Djuren rör sig fritt i rummet, vilket ger en mer avslappnad miljö, som gör det lättare för den äldre att samtala. Kontakten med djur ger den äldre människan lättare att visa öppenhet och ger en möjlighet att uttrycka sina känslor i samhörighet med djuret. Äldre som deltar i djurterapi skattar sin hälsa högre efter att ha deltagit i behandlingen. Terapin skapar en positiv och avslappnad miljö, för människor som tycker om djur. Sällskapsdjuren ger positiva sinnesförnimmelser, de är mjuka att klappa och erbjuder en ömsesidig, kravlös gemenskap (3).

*” They are very warm, they are very cute and the softness of their fur is comfortable”*  
(Kanamori m.fl. 2001).

Hundar har visat sig vara effektiva för att hålla ner stressnivån hos äldre människor. Genom att mäta salivsekretionen hos äldre med Alzheimer och vaskulär demens ses skillnader i den hormonella stressnivån före och efter djurterapi. Djurterapi ger en lägre stressnivå och genom att hålla en kontinuerlig behandling av djurterapi hålls stressnivån låg en längre tid. Genom minnestest MMT (mini mental test) och ADL skalor har djurterapi visat positiva effekter på patientens kognitiva och fysiska förmåga. Anhöriga kan med hjälp av dessa skalor ge en värdefull hjälp vid utvärderingen hur djurterapi har påverkat den anhörige. Patienter med Alzheimer och vaskulär demens som har positiv effekt av djurterapi visar en minskad ångest, aggressivitet och fobier. När patienten mår bättre så visar det sig även genom positiva effekter på minskad vårdtyngd, vilket visar sig tidigt i behandlingen (3,4).

För dementa äldre människor kan förändringar i beteende bli bestående. Förändringarna kan vara oro, agitation, stress och aggression. Djurterapi tillsammans med andra terapiformer ger positiva effekter för en äldre dement människa. En allsidig och varaktig stimulering med kontinuitet visar sig ha goda effekter på demens. Beteenden som aggressivitet visar sig komma tillbaka vid upphörande av behandlingen hos den äldre människan. Minnen som finns kvar från barndomen kan i kontakten med sällskapsdjuret aktiveras för den dementa människan. Genom kontakten med djur minskar att agiterat tillstånd och gör även att stress och oro minskar. För äldre som har svårt att uttrycka sig verbalt, t ex äldre drabbade av afasi, kan djurterapin fungera som en katalysator och motivera till att försöka tala (8).

Äldre människor med ett utåtagerat och aggressivt beteende som behandlas med djurterapi, visar efter behandling flera positiva förändringar i beteendet gentemot andra människor. Familj och anhöriga upplever en positiv förändring i den anhöriges agerande mot dem. I den första behandlingen av djurterapi kanske inga effekter ses, men vid följande möten öppnar sig den äldre och medverkar mera positivt till behandlingen. Under behandling med djurterapi ser

man den positiva förändringen hos deltagaren genom försök att röra vid djuret och närma sig det verbalt (3).

*”She did not show any interest during the first session, but from the second session, she tried to reach close to the animals. She was fond of dogs, and finally, she repeatedly nestled her cheek on a dog”* (Kanamori m.fl. 2001).

Dementa äldre människor kan ha svårt att uttrycka sig verbalt. För att kunna göra en god utvärdering hos patienten med talsvårigheter används videoinspelningar vid terapistunderna. Videoinspelningar har visat sig vara ett bra sätt när man ska utvärdera äldre dementa som inte kan tala, innan och efter en behandling med djurterapi. Genom kroppsspråket hos de äldre dementa kunde man se en förändring genom att de blev mer utåtriktade och mindre agiterade i sitt beteende efter djurterapin. Djurterapin visar goda effekter på det sociala beteendet och även på det agiterade beteendet (9).

Äldre människor mår bra av att få besök av djur oavsett om de bor på särskilt boende eller om de är kvar i det ursprungliga hemmet. Sällskapsdjuret behöver inte vara stationerat på boendet för att ge goda effekter, det kan räcka med kontinuerliga besök av djuret. Djurens besök har visat sig ha en god effekt på äldre människors humörrubbningar. Djuren står också ut mer med den äldres humörsvängningar än vad en medmänniska gör. Äldre människor som får besök av sällskapsdjur under en längre period visar ingen mätbar skillnad i graden av depression. Jämfört med att få besök av en volontär med hund och att få besök av en utan hund visar det tydliga positiva resultat på graden av humörrubbningar. Den äldre människan som träffar hunden på sina besökstunder mår mycket bättre i humöret och är gladare. I graden av depression ses ingen märkbar eller mätbar skillnad om den äldre får besök med hund eller om besöket sker utan hund (4).

### **Problem som kan uppstå för den äldre människan som vill umgås med djur.**

Av många anledningar kan det vara svårt för äldre människor att behålla sina sällskapsdjur genom olika förändringar i livet. En del äldre vill inte skaffa djur sent i livet. Anledningar till detta kan vara att de inte har någon som tar hand om djuret i de situationer när de inte klarar att ta hand om dem själva. I situationer där den äldre människan blir sjuk och kanske måste läggas in på sjukhus eller annan vårdform, uppstår frågor om vem som ska ta hand om djuret. Enligt en studie kan oron över vem som ska ta hand om sällskapsdjuret om den äldre blir sjuk vara orsaken till att den äldre inte söker vård, tackar nej till vård, eller vägrar vård som de egentligen skulle behöva. Den äldre människan vill inte och klarar inte av att vara utan sitt husdjur vid dessa tillfällen. Det kan även vara frågor om vad som kommer att hända med djuret om de måste flytta till ett särskilt boende där djur inte är tillåtet, som äldre funderar över (2). Djuren visar sig vara känslomässigt viktiga för sina ägare (6). Sällskapsdjuren har betydelse för den fysiska och psykiska hälsan hos den äldre människan (7).

*”I feel that my pet is a part of my family”* (Raina, Walter-Toews, Bonnett, Woodward & Abernathy, 1999).

Djuren kräver skötsel och omsorg av den äldre människan och kan ibland bli svårt att utföra ordentligt, beroende på t ex svårigheter att röra sig, glömska och fysisk trötthet. Svårigheter kan uppkomma vid städning av kattlådan då det kan vara svårt att böja sig ner för den äldre människan. Det kan vara svårt att hålla boendet rent och luktfritt, vilket kan leda till ohälsosamma levnadsförhållanden för både den äldre personen och sällskapsdjuret. Den äldre

människan kan även bo på ett sånt sätt att man inte får ha sällskapsdjur (2). Sällskapsdjuret kan i många fall vara den äldres enda sällskap och följeslagare genom livet och en separation skulle orsaka försämring i den fysiska och psykiska hälsan (6).

Inom äldreboenden och boende i särskilt boende kan problem uppstå om personal och andra boende inte vill umgås med djur. Anledningar kan vara rädsla, allergier, tidsbrist och att ingen vill ta på sig ansvaret att sköta om djuret. Även med engagerad personal gäller det att ta fram en stabil och trygg hund som passar för ändamålet, vilket kanske inte alltid är så lätt. Studier visar vikten av att ha kunnig och ansvarsfull personal gentemot hund, patient och deras anhöriga. Man kan heller aldrig ignorera att alla boende på en avdelning kanske inte alltid vill hunden väl, det kräver mycket engagemang och ansvar från personalen på de äldreboenden vilka beslutar sig för att införa djur på avdelningen (2).

## **Resultatsammanfattning.**

Resultatet visar att sällskapsdjur spelar en viktig roll i många äldre människors vardag. Ett sällskapsdjur kan för många äldre vara den viktigaste och kanske enda relationen de har i sitt liv. Den äldre människan som umgås med djur får en bättre ADL-förmåga och även en bättre fysisk och psykisk och sociala hälsa. Djurterapi visar sig vara ett bra komplement till andra behandlingsformer för den äldre människan. Resultatet påvisar även problem som kan göra det svårt för den äldre människan som vill umgås med djur.

## **DISKUSSION**

### **Metoddiskussion**

En litteraturstudie gjordes för att undersöka sällskapsdjurs betydelse i omvårdnaden av den äldre människan. Vi ville finna aktuell forskning som redan fanns inom ämnet. Enligt Polit och Beck (2004) är en litteraturstudie en summering av samlad kunskap av aktuell forskning inom ett område. Eftersom vi hade ett stort intresse för att ta reda på vad som fanns forskat inom ämnet, var en litteraturstudie lämplig. Som ett komplement till litteraturstudien kan det vara bra att utföra kvalitativa intervjuer med äldre människor och omsorgspersonal. Det skulle kunna tillföra djupare kunskap och mer levande beskrivningar inom ämnet från verkligheten i den egna kommunen. Metoden som använts i studien är Polit och Beck (2004), den beskriver hur datamaterial insamlas, granskas och analyseras i åtta steg. Denna metod valdes för att den på ett tydligt sätt beskriver hur tillvägagångssättet är både i text och i flödesschema. Steg ett, där identifierade vi sökord och begrepp relaterade till syftet. Sökorden var lätta att finna och det ena ordet gav det andra. I steg två och steg tre sökte vi artiklar och beställde de som inte redan fanns i fulltext. Artikelsökningen gjordes i databaser på högskolans bibliotek, vilket var ett bra sätt för oss då möjlighet att beställa artiklar fanns. Databaserna Cinahl och Swemed valdes för att de innehåller forskning inom ämnet omvårdnad. Detta resulterade i många träffar om djurterapi, det visade sig att djurterapi används inom många områden i vård och omsorg. För att kunna avgränsa artiklarna kring vårt ämne bestämde vi här exklusionskriterier och inklusionskriterier. Kriterierna hjälpte oss att finna artiklar som var intressanta för vårt syfte, vilket vi tyckte var bra och är nog en nödvändighet inom ett brett ämne. Titlar och abstract lästes och de som inte svarade på vårt syfte valdes bort. Alla vetenskapliga artiklar vi hade nu, var publicerade på engelska vilket vi ansåg var viktigt för tilliten. Antalet vetenskapliga artiklar ansågs nu som tillräckligt för studien. De vetenskapliga artiklar vi tyckte var intressanta beställde vi eller skrev ut om de fanns tillgängliga för utskrift. I steg

fyra och fem, läste vi igenom våra artiklar detta gjordes genom en noggrann genomläsning. Vetenskapliga artiklar som inte ansågs användbara exkluderades bort. Det fann tidigt vetenskapliga artiklar som var relevanta för studien och höll en god kvalitet. I steg sex organiserade vi ihop en artikelöversikt för att på ett lätt och överskådligt sätt kunna se vilka artiklar vi använt i vår studie. Detta var även ett bra sätt för oss att hålla färskt i minnet om innehållet i de olika studierna. Vilket också blir ett lätt sätt för läsarna att orientera sig om de olika artiklarna. I det sjunde steget analyserade vi och integrerade material enligt Polit och Becks (2004) modell. Genom att läsa igenom artiklarna var för sig tyckte vi risken minimerades för feltolkning och det gav oss också mycket att diskutera kring resultaten. Vi tyckte det var ett bra sätt att stryka under viktiga meningar i texten och genom detta sätt kom vi ganska lätt fram till våra kategorier. Det upplevdes bra för oss att skriva att vi hade uppmärksammat de etiska aspekterna, vilket är viktigt att tänka på i alla forskningssammanhang. Vi var noggranna att inte förväxla egna åsikter och värderingar när vi tolkade resultatet.

## **Resultatdiskussion**

### **Sällskapsdjurens betydelse för den äldre människan:**

I resultatet fann vi att sällskapsdjur påverkar äldre människors dagliga liv på ett positivt sätt. Det visade sig att sällskapsdjurens närhet påverkar både psykiska, fysiska och sociala funktioner. Känslan av att känna sig accepterad och älskad av sällskapsdjuret kan betyda mycket för människors välbefinnande. I resultatet fann vi att de äldre uppskattade att sällskapsdjuren alltid fanns till hands och lyssnade trofast på dem. För många äldre människor kan djuren ersätta socialt umgänge då ett litet socialt nätverk finns runt individen, det kan även vara vägen in i en ny social relation. Resultaten visar att valet av sällskapsdjur inte har så stor betydelse, det är känslan av samhörighet som är det viktiga.

På särskilt boende kan det vara svårt att få tiden att räcka till för personalen och oftast hinner personalen inte sitta så långa stunder att samtala med de äldre. Ett sällskapsdjur på avdelningen kan ge många fördelar för de äldre människorna. De får någonting att prata om, att bry sig om och en fysisk närhet som är betydelsefull för den äldre människan. Sällskapsdjuren kan här ge en rofylld miljö och av egna erfarenheter även mindre stressrelaterade symtom hos den äldre människan. Dementa människor kan i en rofylld miljö dämpa symtom som agitation, rastlöshet och oro. Detta styrks i tidigare forskning där Norling & Larsson (2004) beskriver sällskapsdjurs många positiva effekter för den äldre människan. Djuren beskrivs som en viktig del av tillvaron som ger trygghet, skapar gemenskap och bryter isolering och ensamhet.

Som ansvarig för vårdplanering av äldre människor kan sällskapsdjurens betydelse vara viktig kunskap att känna till. Självbestämmande är en rättighet anser vi och äldre människor som vill tillbringa tid med ett sällskapsdjur, borde självklart få göra detta. Äldre som kan styra över sin vardag kan vara med att främja sin egen hälsa. Watsons (2007) omvårdnadsmodell styrker sjuksköterskans ansvar att utveckla och främja hälsa. Praktisk omsorg ses som en central del i omvårdnaden och innefattar även miljön runt individen. Hon menade att en omsorgspräglad miljö och möjlighet att välja den behandling eller strategi som önskas vid aktuellt tillfälle ger störst utvecklingsmöjligheter. Detta är möjligt att applicera ute i omvårdnadsverksamheten där det finns många äldre människor som kanske skulle må bra av sällskapsdjurs goda effekter. Valmöjligheten att få behålla sitt sällskapsdjur eller bli delaktig i ett annat djur vid flytt till ett boende kan vara avgörande för trivselen för den äldre människan. Det är en stor omställning för en äldre människa att flytta till ett nytt boende, vilket kan

medföra sorg och depression. Genom sällskapsdjurens inverkan kan känslan av förlust och otrygghet minskas i en förändringssituation i en del av livet.

I resultatet framgår att den äldre människan som umgås med sällskapsdjur, upprätthåller sin ADL i större utsträckning än äldre utan djur. Vi tror att denna inverkan på det dagliga livet faller sig naturligt ihop med sitt djur. De äldre får vara fysisk aktiva i djurets omvårdnad, vilket kan räcka för den äldre människan att bibehålla sin fysiska styrka och klara sin ADL.

### **Sällskapsdjur som terapi**

I resultatet fann vi att djurterapi kan vara ett bra komplement och minst lika effektivt i förhållande till andra behandlingsformer. Vi tror att i vår framtida yrkesroll är det viktigt att pröva sig fram genom olika behandlingsformer för att få en fysisk, psykisk, social och inte minst ekonomisk vinst för den äldre människan. Watsons (2007) omvårdnadsmodell stöder även detta i sitt tänkande kring helheten hos individen. Många faktorer spelar in, så som den fysiska omgivningen och den yttre miljön där det talas om relationer och kontakter med samhället. Enligt Beck-Friis, Beck-Friis och Strang (2007) innefattar begreppet sällskapsdjur många olika sorters djur bl a hund, katt, burfågel och akvariefisk. De vetenskapliga forskningsartiklar som används i denna litteraturstudie inriktar sig mest mot terapi med hund och har därför tagit stor del i resultatet.

Resultaten visar på positiva effekter på både kortsiktig och långsiktig behandling med djurterapi, vilket vi tror kan hjälpa flera äldre människor med olika hjälpbehov. Dementa människor med afasi blev motiverade att försöka uttrycka sig. När man tittade på andra dementa utan förmåga att uttrycka sig verbalt sågs en stor förändring i deras beteende ganska omgående. Om djurterapin ger positivt utfall på humörubbnings redan på kort sikt kan det ge omgivningen många fördelar. Den äldre människan kanske slipper vissa mediciner som annars skulle ha varit nödvändiga. Anhöriga får kanske uppleva en mer harmonisk närstående trots sin sjukdom. Omvårdnadsarbetet kan bli mer humant med mindre aggression och oro hos de äldre. Personalen kan då få känslan av att utföra ett tryggt, gott arbete och finna arbetsro. Resultatet visar att djurterapi har positiva effekter på att hålla en låg stressnivå hos den äldre människan. På en omvårdnadsavdelning där många lever tillsammans finner vi det viktigt att stressnivån hålls låg för att skapa en trygg och harmonisk atmosfär. Detta styrks i tidigare forskning av Norling (2002) där han beskriver att genom djurens blotta närvaro får man en allmän aktivering av hela människan. Aremyr och Hallin (2005) menar också att hund och kattägare har mindre huvudvärk, sömnsvårigheter och en bättre stresstålighet. Våra egna erfarenheter säger att den äldre människan som upplever en inre harmoni och slipper symtom som ex sömnsvårigheter också mår mycket bättre med mindre humörubbnings och aggression. I resultatet framkommer olika effekter av djurterapins påverkan på depression. Vissa studier tyder på goda effekter på depression, i motsats till där ingen effekt ses på depressionen efter avslutad långsiktig behandling. Vi tror att depression är ett tillstånd som måste behandlas medicinskt, och i kombination med djurterapi kommer bästa resultat uppnås.

### **Problem som kan uppstå för den äldre människan som vill umgås med djur**

I resultatet framkom det även negativa aspekter som vi från början inte räknat med, men som ändå svarar på vårt syfte. Därför tyckte vi det var viktigt att i en egen kategori beskriva detta. Vi ser att problem redan kan uppstå när den äldre människan bor kvar hemma och inte har några hjälpinsatser som hemvård. På särskilt boende kan andra problem finnas som försvårar

för den äldre människan som vill umgås med djur. Resultatet visar att äldre människor oroar sig över vem som ska ta hand om deras djur om situationen uppstår att de behöver uppsöka vård. Det fanns även situationer då den äldre människan tackade nej till en vårdssituation som egentligen skulle behövas. När dessa situationer uppstår kan man som omvårdnadspersonal vara lyhörd och försöka hjälpa till på bästa sätt.

I planeringen av omvårdnaden av den äldre människan med sällskapsdjur kan det vara lämpligt att fundera vilka i personalgruppen som är positiva till djur och kan stötta den äldre genom situationen. Resultatet visar att det finns personal som är rädda för djur, allergiska och inte vill ha en extra arbetsuppgift som det blir av att ta hand om ett djur. Det är viktigt att ingen känner sig tvingad till att sköta om djur på arbetsplatsen om man inte vill eller kan av olika anledningar, detta styrks av våra egna erfarenheter. Resultaten beskriver hur den äldre människan kan få svårt att sköta sitt djur och det kan göra att djuret vansköts. Detta är något den äldre människan inte alltid kan rå för, kan bero på glömska, svårigheter att röra sig och en fysisk trötthet. Om detta inte uppmärksammas kan det leda till ohälsa och att man inte får bo kvar hemma på grund av bristande hygieniska levnadsförhållanden.

Beck-Friis, Beck-Friis och Strang (2007) beskriver hur viktigt det är att hundens pälsvård och kloklippning sköts ordentligt för att minimera risken för smittspridning och rivskador. De poängterar även vikten av att kunna se att hunden inte äter olämpliga saker som mediciner som ramlat ned på golvet. Genom egna erfarenheter tror vi att detta kan vara svårt för en del äldre människor, då de har en sämre syn och hörsel. Viktigt då att det finns en kunnig person som ansvarar för hundens bästa. En hund kan bli allvarligt sjuk eller dö av en liten mängd av choklad eller xylitol. Viktigt också att för hundens bästa se till att den inte blir fetlagd, vilket inte är bra för dess hälsa och leverne.

## **Konklusion**

Äldre människor mår bra av att umgås med sällskapsdjur i sin vardag. Djuren ger en trygghet och en trevlig atmosfär i sin omgivning. Positiva effekter har setts av djurterapi och som ett terapeutiskt komplement till andra behandlingsformer. Ett exempel på positiva effekter av djurs närvaro i omvårdnaden skulle i framtiden kunna vara positiv inverkan på bl.a. depressioner och psykosomatiska besvär. Detta skulle kunna leda till en minskad medicinering och en ekonomisk vinst för den enskilda människan och samhället. I framtida forskning kan det vara en viktig aspekt att belysa ämnet från.

## **Implikation**

Det är av stor vikt att sjuksköterskan i omvårdnaden av äldre människor är uppdaterad i aktuell forskning för att hitta alternativa behandlingsformer. Detta är viktigt för att kunna tillgodose den enskilda individens behov genom att se helheten kring individen. Sällskapsdjur är många äldre människors sällskap och del i vardagen. Ett förslag till äldreomsorgen kan vara att redan vid vårdplanering undersöka önskan hos den äldre människan, om kontinuerlig kontakt med sällskapsdjur. Med stöd av informationen kan planering ske av lämpligt boende. Det är även viktigt att resurser i form av tid, engagerad kunnig personal och lämpligt sällskapsdjur erbjuds, först då kan man vinna på de positiva effekterna av ett sällskapsdjur utan att det blir en arbetsbelastning.

## REFERENSER

- Allgulander, C. (2005). *Introduktion till klinisk psykiatri*. Lund: Studentlitteratur.
- Aremyr, G. & Hallin, S. (2005). *Asta i inre och yttre balans – Att stödja en person med demens*. Liber: Stockholm.
- Beck-Friis, B., Strang, P. & Beck-Friis, A. (2007). *Hundens betydelse I vården – erfarenheter och praktiska råd*. Gothia förlag: Stockholm.
- \* Colombo, G., Dello Buono, M., Smania, K., Raviola, R. & De Leo, D. (2006). Pet therapy and institutionalized elderly: A study on 144 cognitively unimpaired subjects. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 42, 207-216.
- \* Ebenstein, H. & Wortham, J. (2001). The value of pets in geriatric practice: a program example. *Journal of gerontological social work*, 35(2), 99-115.
- Jahren Kristoffersen, N. (1998). *Allmän Omvårdnad I proffesion och ämnesområde-utveckling, värdegrund och kunskap*. Liber AB: Stockholm.
- \* Kanamori, M., Suzuki, M., Yamamoto, K., Kanda, M., Matsui, Y., Kojima, E., Fukawa, H., Sugita, T. & Oshiro, H. (2001). A day care program and evaluation of animal –assisted therapy (AAT) for elderly with senile dementia. *American journal of Alzheimer`s disease and other dementias*, 16(4), 234-239.
- Larsson, M., & Rundgren, Å. (2003). *Geriatriska sjukdomar*. Lund: Studentlitteratur.
- \* Lutwack-Bloom, P., Wijewickrama, R., Smith, B. (2005). Effects of pets versus people visits with nursing home residents. *Journal of gerontological social work* 2005, 44(3/4), 137-159.
- \* Macauley, B, L. (2006). Animal- assisted therapy for persons with aphasia: A pilot study. *Journal of rehabilitation research and development*, 43(3), 357-366.
- \* McColgan, G., Schofield, I. (2007). The importance of companion animal relationships in the lives of older people. *Nursing older people*, 19(1),21-23.
- Norling, I. Larsson, E-L, (2004). *Ett gott och friskare liv som äldre – för en aktiv livsstil i natur och trädgård*. Göteborgs botaniska trädgård och sektionen för vårdforskning Sahlgrenska universitetssjukhuset Göteborg.
- Norling, I. (2002). *Djur i vården. Om hur sällskapsdjur kan påverka äldres hälsa och livskvalitet, egenvård och oberoende, avlasta och förbättra vård och omsorg, sänka vårdkostnader och förbättra vårdpersonalens arbetsmiljö*. Göteborgs universitet: Sektionen för vårdforskning vid Sahlgrenska universitetssjukhuset.
- Nyberg, R. (2000). *Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och Internet*. Studentlitteratur: Lund.
- Ottosson, J-O. (2004). *Psykiatri*. (6: e uppl.). Stockholm: Liber.
- Polit, D.F., & Tatano Beck, C.T. (2004). *Nursing Research. Principles and Method (7<sup>th</sup> ed.)*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

\* Raina, P., Waltner-Toews, D., Bonnett, B., Woodward, C. & Abernathy, T. (1999). Influence of companion animals on the physical and psychological health of older people: An analysis of a one-year longitudinal study. *Journal of American geriatrics society*, 47, 323-329.

\* Richeson, N, E. (2003). Effects of animal-assisted therapy on agitated behaviors and social interactions of older adults with dementia. *American journal of Alzheimer`s disease and other dementias*, 18 (6), 253-258.

\* Sellers, D, M. (2005). *The evaluation of an animal assisted therapy intervention for elders with dementia in long term care. The Haworth press*, 30(1), 61-77.

\* Serpell, J. (1991). *Beneficial effects of pet ownership on some aspects of human health and behaviour. Journal of the royal society of medicine*, 84, 717-720.

Socialtjänstlagen. (2001:453). Stockholm: Socialstyrelsen.

SOSFS 1993:17. Socialstyrelsens allmänna råd om omvårdnad inom hälso-och sjukvården. Stockholm: Socialstyrelsen.

Watson, J. (1985) *Nursing The philosophy And Science of caring*. University Press of Colorado.

Watson, J. (2007) *WATSON`S clinical nursing and related sciences* ( 7<sup>th</sup> ed.). Elsevier: limited

\* *Vetenskapliga artiklar som ingår i studiens resultat.*



## Bilaga A

Författare	Titel	Syfte med artikel	Metod	Resultat
1. Colombo, G., Dello Buono, M., Smania, K., Raviola, R., & De Leo, D. (2005)	Pet therapy and institutionalized elderly: A study on 144 cognitively unimpaired subjects	Den kvantitativa studiens syfte var att undersöka ett djurterapiprogram i Italien. Man undersökte om det har fördelaktiga effekter på dem psykosomatisk status och uppfattning om livskvalitet för äldre boende på särskilt boende. Studien utfördes i Italien.	I studien deltog 114 äldre personer från 7 olika boenden, i Italien. De deltagande delades slumpmässigt i 3 olika grupper 48 stycken fick en kanariefågel 43 stycken fick en växt och 53 stycken gavs ingenting. Kanariefågeln skulle tas omhand om under en tid av den äldre. Observationer gjordes innan studien. Olika tester t ex Mini Mental Test utfördes för att bestämma kognitiv förmåga. Och en test för att utvärdera den självskattade livskvalitén.	Positiva effekter kunde ses framförallt hos dem som fick djur men även hos dem som fick en växt upplevde det positivt.
2. Ebenstein, H., Wortham, J.	The Value of Pets in Geriatric Practice: A program Example	Den kvalitativa artikeln handlar om ett husdjurs projekt som har utvecklats för att hjälpa äldre husdjursägare i USA. Det ska kunna hjälpa den äldre husdjursägaren på många sätt men ska även vara ett sätt för samhället att få kontakt med den äldre och erbjuda tjänster.	Genom hjälp av volontärer sker det första mötet. Volontären skapar ett förtroende och hjälper till att sköta husdjuret.	Den äldre känner en trygghet i att få besök och hjälp med djuret. Genom detta har en väg öppnats för samtal om funderingar och andra vårdssituationer som kan uppstå t ex Sjukhusvistelse eller flytta till särskilt boende. Man kommer fram till resultat som kan vara värdefull för omvårdnadspersonal.
3. Kanamori, M., Suzuki, M., Yamamoto, K., Masahiro, K., Yoshimi, M., Kojima, Y., Fukawa, H., Sugita, T., Oshiro, H. (2001)	A day care program and evaluation of animal-assisted therapy (AAT) for elderly with senile dementia	Syftet med studien var att klargöra metoden djurterapi (AAT), i behandlingen av äldre senildementa på ett dagcenter för äldre på en psykiatrisk klinik i Japan.	En kvantitativ studie, där sju stycken senildementa, fem kvinnor och två män deltog. Dessa hade erfarenhet och tyckte om djur. De fick under sex tillfällen mellan juni och oktober 1999 djurterapi. Man hade även en kontrollgrupp där tjugo personer deltog fast utan djur i sin terapi.	Man märkte skillnad i beteendet hos de senildementa, att det förbättrades allteftersom terapin fortgick. Patienterna blev mer positiva och aggressiviteten reducerades när de fick djurterapi.
4. Lutwack-Bloom, P., Wijewickrama, R., Smith, B. (2005)	Effects of Pets versus People visits with Nursing Resident	Studien vill få fram värdet av att använda djur i vård och terapi. Man vill få fram om det är terapin i sig som står för att resultaten förändras eller om det beror på djuren som används i terapin.	En sex månaders kvantitativ studie, med en patientgrupp där volontärerna tar med sig en hund i USA. En likartad grupp jämförs samtidigt men utan hund. (n=68)	Resultatet visar på en betydelsefull positiv ändring i gruppen som har haft besök av hunden.

Författare	Titel	Syfte med artikel	Metod	Resultat
5. Macauley, B. (2006)	Animal assisted therapy for persons with aphasia: a pilot study	Studien vill visa på effekten av djurterapi (AAT) för personer med afasi, förorsakad av vänstersidig stroke.	En pilotstudie på tre män med afasi efter en stroke, på ett språk och hörcentra i Alabama, USA. De gick igenom en terapi utan djur och en med djur. Studien sträckte sig över tolv veckor. Man använde sig utav en hund vid behandlingen.	Båda delarna av terapin visade sig vara effektiva. Resultaten visade på att männen var mer motiverade vid djurterapin och att de upplevde atmosfären kring denna terapi som mer lugn och mindre stressfull jämfört med den traditionella terapin.
6. McColgan, G., & Schofield, I. (2007)	The importance of companion animal relationships in the lives of older people	Studiens syfte är att undersöka relationen mellan människor som lever ensamma och deras hund.	En kvalitativ studie gjord i Storbritannien med intervjuer och observationer. 3 män och 3 kvinnor deltar i studien. En fallstudie presenteras också där en 70-årig man som lever ensam med sin hund observeras	Resultatet visar att hundar kan spela en viktig roll som sällskap för den äldre människan.
7. Raina, P., Walther-Toews, D., Bonnett, B., Woodward, C., & Abernaty, T. ((1999)	Influence of companion Animal on the Physical and Psychological health of Older People: An analysis of a one-year Longitudinal study	Med Studien ville man undersöka om sällskapsdjur eller en samhörighet med sällskapsdjur kunde associeras med förändringar i den fysiska och psykiska hälsan hos äldre människor. Man undersökte också relationen mellan fysisk och psykisk hälsa och socialnätverk ändrades av närvaron av djur.	En 1-år lång kvantitativ studie med standardiserade telefonintervjuer med insamling av data före och efter studien. Studien gjordes i Wellington County, Ontario Canada.	Studien visade att djurägare var mer fysiskt aktiva än icke djurägare. Djur förändrade sambandet mellan socialt stöd och välmående.
8. Richeson, N-E. (2003)	Effects of animal-assisted therapy on agitated behaviours and social interactions of older adults with dementia	Man vill med studien se effekterna av att använda djurterapi (AAT) vid agiterat beteende och andra sociala beteenden hos vuxna med demensdiagnos.	En pilotstudie med en kvantitativ design, där 15 sjukhem i New England, med patienter med diagnosen demens, var representerade. Studien pågick under nio veckor.	Resultaten visar på en betydelsefull signifikant minskning av agiterat beteende och andra sociala beteenden hos personen med demens.
9. Sellers, D. (2005)	The evaluation of an Animal Assisted Therapy Intervention for Elders with Dementia in Long-Term-Care	Syftet var att undersöka effekter av djurterapi i de sociala och agiterade uppträdandena hos äldre dementa som bor på särskilt boende.	Ett kvalitativt urval av äldre på ett särskilt boende i USA, ett av kriterierna var att de hade diagnostiserats med någon form av demens, skulle ha intresse för djur och inte vara allergisk mot hund. Fakta samlades in med hjälp av bland annat Mini mental test. Videospelning gjordes 15 minuter varje dag av studien för att undersöka förändring i beteendet.	Studiens resultat stödjer effektiviteten av djurterapi. En betydande skillnad i det sociala beteendet ses efter att djurterapin har genomförts. Deltagarna i studien visar en förbättring i socialt beteende genom hela studien.
10. Serpell, J. (1991)	Beneficial effects of pet ownership on some aspects of human health and behaviour	Syftet med den kvalitativa studien var att visa vilka effekter, positiva och negativa, som husdjur har på sina ägare i USA.	71 vuxna djurägare (47 hundägare och 24 kattägare) och 26 icke djurägare deltog i studien som sträckte sig över tio månader.	Resultatet av studien visar på att djurägandet kan ha positiva effekter på den mänskliga hälsan och beteende och i vissa fall håller dessa i sig under en förhållandevis lång period.

